

Bakgrund till de verk som spelas under konserten Rhapsody in blå(s)

La création du monde av Darius Milhaud med Svenska baletten i Paris uruppfördes på Théâtre de Champs Élysées 1923.

I Paris på 20-talet fanns två fantastiska och revolutionerande balettkompanier, Diaghilevs *Les Ballets russes*, som väckt uppmärksamhet i Paris redan 1909 med Stravinskijs *Eldfågeln*, och Svenska Baletten eller *Les Ballets suédois* grundad 1920 av Rolf de Maré med koreografen Jean Börlin.

La création du monde eller *Världens skapelse* beställde Jean Börlin av Darius Milhaud, en av de unga kompositörerna i gruppen *Les six* som hade blivit intresserad av jazzmusik han hört och experimenterat lite med de nya klangerna i sin musik.

Det är en primitivistisk balett med libretto av Blaise Cendrars. Baserad på en afrikansk skapelsemyt med Fernand Légers dekor och dräkter speglade uppsättningen ambitionen att göra både ett primitivistiskt och skrämmande drama som kan ses som ett exempel på ett ökat intresse för det svarta Afrika och "det vilda". Milhauds musik genomsyras av idiom från jazzen och Milhauds typiska polytonalitet.

Rhapsody in Blue (1923) av George Gershwin

Paul Whiteman beställde för sin egen orkester ett större verk av George Gershwin, i avsikt att bevisa jazzens förmåga till ett seriöst musikaliskt uttryck och Gershwin valde att göra en rapsodi, bland annat för att döda missuppfattningen att jazz måste bygga på en strikt rytm och dansrytmer.

Gershwin skrev ett originalpartitur för två pianon och gjorde anteckningar om vilka klangfärger han önskade vilka sedan orkestrerades av Ferde Grofé. George hade svårt att bli klar med verket och en vecka före det planerade uppförandet stormade Whiteman in hos honom och tog partituret med sig trots Gershwins protester och böner om ytterligare tid. Under repetitionen senare utbrast Whiteman "och han trodde han kunde förbättra det här!".

Pianosolist var Gershwin själv då den *Blå Rapsodin* uruppfördes på Abraham Lincolns födelsedag 1924. Den har sedan kallats "Jazzens emancipationsförklaring".

George Gershwin (1898-1936) föddes i New York 1898 som Jacob Gershowitz, hans judiske far Moïse var från St Petersburg och modern Rosa Bruskin var också ryska.

George blev på 10-talet mycket framgångsrik med sina sånger, ofta till texter av brodern Ira. Efter *Rhapsody in Blue* ville han fördjupa sina kunskaper och skriva mer ambitiösa verk vilket ledde till att han i mitten på 20-talet reste till Paris bl.a. för att studera för Nadia Boulanger.

Pacific 231 (1923) av Arthur Honegger

Verket komponerades av tågentusiasten Honegger och hette först bara *Mouvement symphonique* men döptes senare om efter ångloket *Pacific 231*. Namnet kommer bla från lokets tre typer av hjulaxlar vilket skrivs 2-3-1. Honegger såg kompositionen som en musikalisk illustration av den fysiska process där en kropps moment ökar då hastigheten bromsas upp. Honeggers känsla för tåg var enligt honom såsom för ett levande väsen, liksom andra har för kvinnor eller hästar lär han ha sagt, och blir då ett exempel på hur maskinen förmänskligas i stället för motsatsen. **Arthur Honegger (1892-1955)** var schweizare men i huvudsak var han verksam i Frankrike, i Paris, där han var bla medlem av gruppen *Les Six* som Darius Milhaud.

***Symphonic Dances from West Side Story* av Leonard Bernstein**

Danserna kommer från Bernsteins mest populära verk, musikalen *West Side Story* som hade premiär 1957. Det är en Romeo och Julia-berättelse som utspelar sig i New York på 50-talet där Shakespeares Montagues och Capulets ersatts av storstadens ungdomsgäng, The Jets och The Sharks.

Musiken domineras av Bernsteins illustration av konflikten mellan gängen. Han använder flitigt det dissonanta tritonusintervallet som alltid förekommer i musiken till slagsmålsscenerna. Bernstein satte samman en orkestersvit med musik från musikalen med ny orkestrering som spelas i många olika versioner.

Leonard Bernstein (1918-1990) var dirigent, tonsättare, pianist, föreläsare och folkbildare. På 50-talet gjorde han program i TV om klassisk musik och musikteori som blev mycket populära och spred intresset för klassisk musik till bredare lyssnargrupper.

Text: Lena Haag